

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN
SURAT.

Manuscripts Library

S.P.D.

Coll. No. 454

Title homa paddhati

CHUNILAL GANDHI VIDYABHAVAN, SURAT

Shastri Dinmanishankar Pustak-Bhandara

No. : 454 Subject : Vedic Riti

Title : homa paddhati

Author : — Scribe : —

Date of the work : — Date of the Ms. : —

Place of the work : — Place of the Ms. : —

Size : 8.4" by 4.8" Extent : 5 foll.

Language : Sanskrit Script : Devanagari

Remarks : —

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ इष्टाश्चैवं गमाद्यं यदा ऊर्यस्यो न वाधिक्यतो नूरि दोषाः । कुं
 उंसांगं नूरिने दंत दन ब्रूते गमो नैमिषस्तो विचार्य ॥ १॥ नमरेणुरथरेणुर्वाजात्र
 तदनुत्तिताच । युकाय बौगुलमिति परमो लोः क्रमतोष्टगुणितानि ॥ २॥ अत
 मुष्टिकप्रकोष्ठे मुष्टिरनिर्निमौरष्टमांशकरः । सोरत्रिस्तकनिष्ठः कर एव कर्जा
 शराहितः स्यात् ॥ ३॥ हस्तस्तु चतुर्विंशत्यंगुल उदितो मितो पटु ॥ ४॥ अंगुष्ठम
 ध्येरे स्वा मध्यांगुलि मध्यपर्वमितं ॥ ५॥ अंगुलमा ऊर्बुधा सिद्धांतं ब्रूमहे तत्रा उ
 पलभ्य क्रतिमूलं कल्पेदुदितं समाश्रित्य ॥ ६॥ समस्तिते वा प्रपदौ द्विते वा ऊ ५४
 र्वा दो नरि पंचमोऽंशः । हस्तः सप्तस्यापि जितांशको त्रांगुलं यवस्य स्य लकोष्ठ
 मस्तु ॥ ७॥ यजमानांगुलकरमिति रत्नच सर्वत्र बोध व्याप रिना धितं प्रमाणं य
 जमानस्यैव कल्पयेत् मतिमात्रा ॥ ८॥ कीले नैकी अते मूले पृथक् मूला समा यये २

ॐ श्रीं श्रीं श्रीं श्रीं श्रीं

क्रिमुक्तं समाहरेत् । एवं वा क्रिपात्रे निधाय क्रमादं परित्यजेत् । ततो निरीक्षणं नि संस्कृत्य । उदय
 वैदवाग्निच्यो नो नस्य वक्त्रे रैकं विनाय । वक्त्रिचैतन्यं कल्पयामि इति पावके चैतन्यं निधाय । उकारे
 णाष्टोत्तरशतमन्त्रिमेव धेनुमुद्रया । मृती कृत्य फडितिसंकीर्त्या क्रमिति अवगुं धगंधपुष्पादिनिः
 वं वक्त्रिर्त्तयेत् नम इति समन्वय्य । कुंडस्योपरि प्रदक्षिणं त्रिःपरिचाम्य प्रणवोच्चारणं पूर्वकं जातु
 मृष्टमदीतलः ॥ शिवबीजधियात्मनोति मुखं देव्या यो नावेन तिः क्षिपेत् । ततो वागीश्वरवागीश्वरी
 त्यामाचमनीयादिकं दत्वा तया गन्धैर्धुतां ध्यायेत् । वक्त्रिरुपां उदेवतां पश्चात्तस्य रत्नार्थं प्र
 दद्यात् कुंडकं कणो वितपि गत दंत दंतं पंचपच सर्वज्ञा ज्ञापय स्वाहाति । मन्त्रना । वक्त्रिज्वालयेत् ।
 ततो बर्जजलिरहा अस्मिन् अग्निं प्रज्वालयेत् देजातवेदो कृताशतं । सुवर्णवर्णममलं स्वसिद्धिर्वि
 धतो मुखे । इत्यनेन वक्त्रिमुपतिष्ठेत् । ततो वक्त्रे तर्जिह्वा संन्यो कुर्यात् । तद्यथा ॥ लिंगे सरपूं हिर
 ण्यमैनमः पादौ सरपूं गगनायैनमः मूर्ध्नि सरपूं रक्तायैनमः वक्त्रे सरपूं रुद्रायैनमः प्राणे सरपूं
 सुजगायेनमः नेत्रे सरपूं चक्ररूपायैनमः सर्वांगे सरपूं अतिरिक्तायैनमः ॥ एताः सा त्विष्योः ॥ या

गकर्मसु। काम्यकर्मसु। पप्रगास्वर्णाला नोदितानितायेताधुमिनी करालिका। एतातामस्य॥
 क्रूरकर्मणि। विश्वमूर्तिस्फुलिंगिनी। धूम्रवर्णमतोजवानोदितकरालाकाली॥ एतातामस्यन्या
 सस्तुबीजयोगेन पूर्ववत्। एवं कर्मनेदे सर्वत्र बोद्धव्यं॥ ततो करंगन्यासो॥ सहस्रार्चिषे अंगुष्ठा
 न्यामः स्वस्तिरर्णयतर्जनी न्यासाद्वा॥ उन्निष्ठपुरुषामथमान्यावषट्। मेधुम्यापिने अनमि
 कान्याहुं। सप्तजिह्वायकनिष्ठा न्यावोषट्। धनुर्धराय करतलकरपृष्ठा न्या फट्। सहस्रार्चिषे रुद्र
 यायनम इत्यादिषु सर्वत्र प्रणवादिषु॥ ततो मूर्तिन्यासः॥ उन्निष्ठ अग्नये जातवेदसे नमः दत्ता
 मेधे अग्नये सप्तजिह्वाय नमः दक्षयार्धे अग्नये दध्यवाहनाय नमः दक्षकटौ अग्नये अथो
 दरजाय नमः लिंगे अग्नये वैश्वानराय नमः वामकक्षौ॥ अग्नये कौमारते नमः वामपार्श्वे
 अग्नये कौमारते नमः विश्वसुखाय नमः वामांसे अग्नये देवमुखाय नमः॥ ततो वक्त्रे वामां
 संकल्पयित्वा मूर्तिं तत्र विचिंतयेत्। इष्टं शक्तिं स्वस्तिका नीतिमुच्चैर्दक्षैर्दोर्निधा विन्यतं तं जर्वयन्। हे
 मा कल्पं पद्मसंस्तुत्रिर्नेत्रं ध्यायेद्वक्त्रिं वदमोर्निर्गताभिः॥ ततो मेखलानामुपरि विछिदैस्तोयैः॥ सुं

२

दरीपत्ते बालायाः परिशिंध्य मध्ये मेखलायां गर्भस्थे दनैरग्रेण मूलमाच्छादयेत्। त्रिःपरितरेत्।
 ततः प्राचीवर्जं दिक्षु परिधीव विनित्य ततः प्रादक्षिण्येन ब्रह्मादिदेवताः संख्याः। पुनर्वक्त्रिं
 ध्यात्वा तत्र पीठे आवाह्याने वसन्त्रेण गंधादिभिः संस्तुतयेत्। उवैश्वानरजातवेद इहावाहनेनो
 दिता ह सर्वकर्मणि साधय स्वाहा॥ एतत्पाठं॥ उवक्रये नमः इत्यादिना संस्तुत। तो मध्ये षट् को
 लोषु सरयूं हि रण्णये नमः सरयूं गगनायै नमः सरयूं रक्तायै नमः सरयूं सप्तायै नमः सरयूं रक्त
 रूपायै नमः सरयूं अनिरक्तायै नमः॥ काम्ये सरयूं पप्रगायै नमः इत्यादिः॥ क्रूरे सरयूं विश्वम
 र्त्त्यै नमः इत्यादिः॥ केसरेषु॥ अग्न्यादिकोणे मध्ये दिक्षु च॥ उ सहस्रार्चिषे रुद्रयाय नमः उ स्व
 स्तिरर्णय शिरसे स्वाहा उन्निष्ठपुरुषाय शिखायै वषट्। उधम व्यापिने कवचाय हुं उ सप्तजि
 ह्वाय नेत्रत्रयाय वौषट्। उधनुर्धराय अस्त्राय फट्॥ ततः पूर्वदिक्षु अग्नये जातवेदसे
 नमः उ अग्नये सप्तजिह्वाय नमः उ अग्नये सप्तजिह्वाय नमः अग्नये दध्यवाहनाय नमः उ अग्न

सुनगायै
 उवक्रय
 येनमा।

ये वै श्वानरायनमः उग्रनये कौमारतेजसे नमः उग्रनये विश्वमुखाय नमः उग्रनये देवमुखाय नमः
 इति वक्रिष्टुत्रिंशत् शक्तिस्तिकधारिणीः संसृज्य ॥ लोकपालान्स्वस्वदिक्षुप्तयेत् । ततो दस्ताभ्यां
 स्कवस्कवौष्टदीत्वा तौ अधोमुखौ चत्वा वक्रौ त्रिवारं प्रतप्या । मदतो नादाय यथाक्रमं तदग्रमूलं
 मध्यानि शोधयित्वा । दक्षिणेन तौ संप्रोच्या पुनः प्रतप्या । दर्शनं नो विनिक्षिप्या । आत्मनो दक्षिणा
 नागे कुशास्त्रे स्थापयेत् । ततः आज्यस्थानी मानीय अस्त्रजप्तेन वारिणा संशोधयित्वा माज्यं विनि
 क्षिप्या । वीक्षणदिनिस्त संकुर्यात् । ततो नवाय अंगारमुष्ट्येषु नमः इति मंत्रेण आज्यस्थानी विनि
 वेशयेत् । ततो दर्नयुगलं संदीप्य आज्येक्षित्वा अन्ते क्षिपेत् । नमः इति मंत्रेण दीप्तेन दर्नयुगेनाज्यं
 निवाज्य तद्दर्नयुगमन्त्रो विसर्जयेत् । ततः फडि विमंत्रेण घृते प्रज्वालित्वा ददर्नान् वक्रौ नि
 क्षिपेत् । ततो घृतंष्टदीत्वा पुनरंगारान् वक्रौ संयोज्य जलं स्पृष्ट्वा दक्षिणास्तौ देवावेनाधोमुखेनांगु
 शोपरिक निष्ठिकाभ्यां प्रादेशं संस्मृतो दनैर्दत्त्वा अस्त्रेण फट् इति घृतं पवित्रीकृत्य नमः इति मंत्रे

३

णान् कुशाभ्यां मात्मसंमुखं घृतं संस्त्रवने कुर्यात् । ततः प्रादेशमात्रं संदर्नयुगं घृतांतरे क्षित्वा दो
 नागौ चत्वाष्टकपक्षं पक्षौ स्मरेत् । ततो वामे ईडां नाडीदक्षिणे पिंगलां मध्ये सुषुम्णां ध्या
 त्वा होमं कुर्यात् । तद्यथा । नमः इति मंत्रेण स्कवेण दक्षनागोदाय्ये मादाय अग्ने दक्षिणलोचने ॥
 उग्रनये स्वाहा इति जुहुयात् । तद्वामतः । आज्यमादाय अग्रनये वामलोचने । उग्रो माय स्वा
 होति जुह्वा तदमध्यादाय मादाय अग्ने निललोचने । उग्रनीषो मा न्यां स्वाहा । नमः इति जुहुया
 त् । ततो नमः इति मंत्रेण स्कवेण ज्यंदक्षिणनागो मादाय वक्रिष्टुवे । उग्रनये स्विष्टकृते स्वाहेति
 जुहुयात् । सर्वत्र स्वाहेति आहुति संपातः । ततो व्याहृति होमः । उग्रः स्वाहा । उग्रवः स्वाहा । ततो वै
 श्वानरात्तवेदसे इति मंत्रेण त्रिवारं कृत्वा । अग्नेर्गर्भाधानादिक्रियाः संपादयेत् । तद्यथा । गर्भा
 धानं पुंसवतं सीमंतोन्नयनं नात्कर्मनामकरणं तिः क्रमणं अन्नप्राशनं चूडाकरणं मुषनयनं म
 दाव्रतं उपनिषत्स्नानगोदानं उदकास्त्रं । कूरे कर्मणि मरणं तान्येतानि बोधयानि ॥ तत्र क्रमः ॥

ॐ अग्नेर्गर्भानं कर्मसंपादयामि स्वाहा ॥ इति प्रतिष्ठा कर्मणि तत्ताष्टाकृतीर्जुहुयात् ॥ सुंदरीपत्ने
 ॐ अग्नेर्गर्भानं कर्म कल्पयामि ऐं नमः ऐं केकां चाकृतिं दद्यात् ॥ ततो वक्रिं पितरो संक्षय्यात्मनो
 जयित्वा मूलाग्रमध्यतल्लताः ॥ समिधेन पंचमनसानुजयात् ॥ ततो वक्त्रे पूर्वोक्तजिह्वाभ्यां
 नामेकेकाकृतित्वा सुवेण च उरान्यमादाय क्वचिनिधाय क्ववेण तां निधाय ॥ उत्तिष्ठ वै श्वान रुज
 त वेद इत्यनेन वोषडंते न जुहुयात् ॥ ततो विघ्नेश्वर मंत्रेण दशाकृतीर्जुहुयात् ॥ तद्यथा ॥ ॐ
 स्वाहा ॐ श्री स्वाहा ॐ श्री क्ली स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली
 गंगणयते ये स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली गंगणयते वरवरद स्वाहा ॐ श्री क्ली क्ली क्ली गंगणयते वरव
 रद सर्वजनं स्वाहा पुनः सर्वजनं मेव स्वाहा ॥ तथा च ॥ प्रपंचसारे ॥ ताराद्यैर्दशानिर्देविष्वर्ष
 र्वसमन्विते ॥ मनुना गणयत्येन कुं नेत्युर्वदशाकृतिः ॥ ततो देवतायाः पीठवक्त्रौ समर्च्य वक्त्रि
 रूपोतां विचित्र्या पंचोपचारादिभिः संसृज्या वक्त्रिमुखे मूलमंत्रेण घृतेन पंचविंशतिमंत्रेणैव ॥ ४

सूत्रं पार्थिवेतिर्ष्यकैकविस्तारसूत्रं ॥ मस्यैवं देनोक्तयुक्त्यनिवेश्यं तत्कर्णस्या
 दायान्तिमं चेत्तदुष्टे ॥ ५॥ विस्तारंगुलमानमेककरतोयावदृशस्याज्जिना
 वेदत्री ॥ एिकुसागराः शरयवोपेता नुनंगां बुधिः ॥ निःपाती बुधिसायका रं
 वियवमं केवर्धयुग्रा मषट्नागां गान्ययवानिदकमुमियवेनो नोषट्प श्व
 र्वताः ॥ ५॥ तत्रैव स्वातंत्र्यफलं यथा स्यात् ॥ दिग्गादिखाते कृत एव मूचुः ॥
 दिग्गादिकत्तेत्रविनिर्मितं ये तैरंगदूतं रवनं न बुधं ॥ ५॥ किं मेखलाकं
 ह्युनोपिनेति तत्रैव स्य हृदि दिग्गुणादिकेष्टाः ॥ स्वातंत्र्यमेखलाखलु मेखलापि
 ग३ कंठोपिकुंडां मवादिरुद्धैः ॥ ५॥ ७ मुच्ये सप्तविधा बुमुखं तत्रैव क्रतावे
 कशतप्रकारात् ॥ शुच्येषवादी तरणेषु कानां साकंच येर्वर्धनमीरितं स्यात् ॥
 ५॥ वेदिर्वेदेन योक्ता दशदशचपदानीति वीप्सोत्तरातां येनोक्तकल्पकारो

दशचरणफलानां तेन यश्च ह्यहोमे ॥ कुंडं वेदद्विहस्तापतमधि नृपाल इत्यवा
 दिव्यारवो ये वेदहस्ते ससुनिगिरमृते नृभि नृपा न्यमादः ॥ ५७ ॥ स्थापने सर्व
 कुंडानां ध्यायः सर्वसिद्धिदः ॥ इत्येकहस्तस्कृतिगीर्वाणं हीतरथापनै ॥
 ५८ ॥ विस्तारं लुप्यं सममाद्यमेखलोनत्याबुधैः स्वातमवायै नृनिः ॥ यो
 आदिनीष्टाचतुरस्रविमृतिः कचिन्नुतन्मेखलयाविनोदितं ॥ ५९ ॥ क्षेत्र
 व्यासस्य चतुर्विंशं शोनकुंडं बाह्यगलः नवतिसंमंता समंततः केचिन्वास
 स्य सूर्यं शात् ॥ ६० ॥ आसे चतुर्विंशतिधा विना नितेति सश्चतुस्त्रीक्ष्ण
 नागविस्तृतः समंततः कंठबाहिस्तमेखलानवर्तुरामांशकडंगताम
 ताः ॥ ६१ ॥ विस्तारौ नतयस्तके श्विडुक्ताश्माः केनचिदकनागैः ॥ आद्यो
 च तोक्ता परयोक्त नागवेदांशमाना निदधे क्रमेण ॥ ६२ ॥ षट्पंचवेदगु

उच्यते

हेने

कुलांशौ पाठः

क्षेत्रं तश्चतुरस्रके विततिवंस्त्रिंशोनकृतैकृतं ॥ व्यासादेनैव कणिका पुनरियतः
 वृद्धात्रमाके सराः ॥ तद्बुद्ध्यादलमध्यनूः पुनरियद्बुद्ध्यात्रमेणोर्ध्वनूः क्षेत्रव्या
 सजिनांशैः कस्यविंशैः स्वैरूतं नैवांशौ पुनः ॥ ६३ ॥ तसंवर्धदलायकाणि
 रचयेत्क्षेत्रादमुज्ज्विनास्यात्रिंशत्त्रावद्विस्तृतिमीयतादिघ्नेन हतं व
 हिः ॥ स्वव्यासप्रमितो च तामिह स्त्वेनेत्यक्तांतरा कणिकां कुर्वन् केसरचिह्न
 मष्टवज्रकं यदा चतुर्निर्दलेः ॥ ६४ ॥ क्षेत्रव्यासजिनांशकेषु चतुरः संवर्धसा
 कोरंदांशैरेकस्येगुणैः उनिर्बहिरमुष्येतद्वितत्यावहेत् वैदास्यन्मृदुदारदि
 गुणयुतं दिक्कोणमध्ये बुताष्टां केषुष्टगुणैः स्तृतीयमिलितैरष्टास्त्रिकुंडं नवे
 त ॥ ६५ ॥ दिक्स्त्रयुग्ममध्ययश्चतुरस्रयुग्यामाद्यंतदत्र परिमाज्यमिशोषमे
 वासेपातवैतरगतंचतषाष्टस्त्रां रेखाष्टकंच प्रत्येदितिकुंडरूपं ॥ ६६ ॥ प्रा

तौ

गादिकुंडत्रयमुत्तराग्रं याम्यस्थयोनीतरपंचकुंडी॥ प्रागग्नि कापश्चिमयोनि
त्रप्राकुंडवस्यान्वमंचकुंडी॥ ४८॥ तत्र व्यासदले कर्जागयुषिसंक्षोभि
कात्स्त्रीसहंका नांविंशजवेन मंडलमिति व्यासार्द्धतः सार्द्धयेत् पंचांशदि
तयो न विस्तृतिमेताज्याः पंचतत्रावदेन्याषष्टांशशराणि पंचगमयेत्तद्वत्
तिपंचास्त्रितत् ॥ ४९॥ तत्र व्यासदले गंगामलवधुष्यां सवृद्धावितंत्यदे
वा नवमयेदनेतवलयंतध्यासविंशो लवः ॥ येषु स्याद्विशिखोर्न वाहृतशरे
ते वन्ययातादृशपांसममिधोमिलजुगामुखांसमास्त्रिणिवावदेत् ॥ ५०॥
तत्रैयच्च उरस्त्रकेंतरगुलं विस्तारसूत्रं कृत्वा तस्य तत्र फलं न वेदिगुणि
तादिः सादिनिघ्रादिकैः तत्रैस्यात्फलमेतदीयपदमयामसूत्रं न वेत्तास्मि
रत्तेत्रदतः सृजे कथितवकुंडं चतुः कोटिकं ॥ ५१॥ इष्टस्यै को न विस्तार

वा
या

तः

स्य

कृतीर्जु

कृतीर्जुयात् ततो वक्रिदैवतायोरात्मना सहैकं विना व्यामूलेनाज्येन एकादशां कुर्यात् ॥
ततः स्तत्र देवतायाष्टो नावरणदेवता एकैका कृतीर्जुयात् ततः संकल्पिततत्तत्कल्यो
कविदितद्वैर्होमं कुर्यात् ततः चतुरग्नयेष्टाधिदैवमहते स्वाहा ॥ उबो वायवे अंतरिक्षा
यच महते स्वाहा ॥ उबो स्वर्गमसे दिवेन तत्रैवो महते न्यः स्वाहा ॥ उबो वः स्वर्गमसे नक्षत्रे
न्यो दिव्यो महते स्वाहा ॥ ततो होमप्रव्यामि स्त्रवेऽस्मिन् विधाय तेनाञ्जयतौ नानौ संस्थाप्यात
तः सर्वमित्यादि मंत्रेण मूलमंत्रेण च पूर्णा कृतिदत्वा ॥ संहारमुद्रया देवतायामात्मनि उद्वास्य
॥ उन्व्या कृतिनिर्जुत्वा अग्नेर्जिह्वा नो मूर्तिना एकैका कृती दद्यात् ततः सर्ववन्मेखलोपरि
त्रिः परिषिंच्य ॥ आत्मनि संहारमुद्रया पावकं योजयित्वा परिधीमपरिस्तराद् अग्नेोतिः क्षि
पेत् ॥ विशेषस्तु ॥ तैमित्तिके कर्मणि एतान् ददेत् ॥ नित्ये कर्मणि न ददेत् ॥ तथा च सारदायो
मित्तिके ददेन्मंत्रानित्ये न ददेत् ॥ दिसानां ॥ ततो वक्षिणा ॥ यदि दीर्घाग होमस्या तदा देवता
रणदेवताया होमानंतरं आन्याचितैस्त्रिलैः कल्पविदितद्वैर्वा अष्टोत्तरसत्संशतं वा

सुक्रयावततः सुधौतदंताद्यं सिष्येस्तातं कंडोतमानीय दिव्यदृष्टातं विजोयत चैतन्यं गुरुरात्म
निसंपोष्या अधविशोधनं कुर्यात्तद्यथा कुशगुप्तेन सिष्यस्य पादसंस्पृश्य उशोधयामिकना
ध्यानं स्वादेति आज्यान्वितैः स्तिलैरष्टाकृती जुक्रियात् अंधं स्पृष्ट्वा उशोधयामितत्वा ध्यानं स्वादा
एवं नानिं स्पृष्ट्वा उशोधयामि बुवना ध्यानं स्वादा एवं रुदयं स्पृष्ट्वा उशोधयामि पदा ध्यानं स्वादा ए
वं मूर्धनं स्पृष्ट्वा उशोधयामि मंत्रा ध्यानं स्वादा सर्वत्राष्टाकृती जुक्रियात् एवं क्रमेण तं परातिवेत्
योन्या पुनः स्पृष्ट्वा त्मना तव दाकृति क्रमेण जनयेत् तद्यथा मंत्रा ध्यानः पदा धायः दा ध्यातो व
र्णा धावर्णा बुवन धा बुवना ध्यानः तत्वा धा तत्वा ध्यानः कला धा एवं क्रमेण जनयेत् ततो दिव्य
दृष्टांति सिष्यं सिष्टविलोकयत् आत्मा स्थितं तच्चैतन्यं सिष्ये नियोजयेत् ततः श्रवाण्ण कृ
तिं दानादि कर्म समाप्य पूर्वोक्त क्रमेण दीक्षां कारयेत् ॥ ॥ इति होमपद्धतिः ॥